

Innovatsion texnologiyalar asosida talabalarda kognitiv kompetensiyalarni shakllantirish metodlari

Imomova Umida

Pedagogika fanlari bo`yicha falsafa doktori(PhD)

Termiz davlat universiteti

umida@tersu.uz

<https://orcid.org/0009-0000-8183-5736>

UDK: 81(81-132)

Аннотация: Ko`pincha ta`lim muassasalarida ta`lim innovatsiyalarini amalga oshirishda texnik va tashkiliy masalalar birinchi o`ringa chiqadi va texnolog-o`qituvchi va ta`lim xizmatlarining o`quvchi-iste`molchisini tayyorlash menejerlar diqqat markazida bo`ladi. Ayni paytda, bu ikki asosiy masalaning rivojlanmaganligi (o`qituvchining o`zgarishlardan voz kechishi va talabalarning ularga tayyor emasligi) ta`lim jarayoniga yangiliklarni keng joriy etishga asosiy to`siq hisoblanadi. Ta`lim muassasalari noaniqlik sharoitida faoliyat ko`rsatuvchi tashkilotlardir, ya`ni potensial natijalarning ehtimolini aniq raqamlarda baholashning iloji bo`lmay qolishi mumkin. Bunday tashkilotlarga ijtimoiy-madaniy, siyosiy va ilm-fan sohalari ham kiradi. Har qanday yangilik ham texnik, ham psixologik oqibatlarga olib keladi.

Калит сўзлар: Muammoli taqdimot, ijodkorlik, faollik, mustaqillik, evristik o`qitish

Методы формирования познавательных компетенций у учащихся на основе инновационных технологий

Имамова Умида Музафаровна

Доктор философии педагогических наук(PhD), и.о. доцент

Термезский государственный университет

Аннотация: Часто при внедрении образовательных инноваций в образовательных учреждениях на первый план выходят технические и организационные вопросы, а подготовка технолога-преподавателя и ученика-потребителя образовательных услуг находится в центре внимания руководителей. Между тем, недоразвитость этих двух основных вопросов (отказ учителя от изменений и неподготовленность учащихся к ним) является главным препятствием на пути широкого внедрения инноваций в образовательный процесс. Образовательные учреждения-это организации, которые работают в условиях неопределенности, а это означает, что невозможно оценить вероятность потенциальных результатов в точных цифрах. К таким организациям относятся также социально-культурная, политическая и научная сферы. Любое нововведение имеет как технические, так и психологические последствия.

Ключевые слова: проблемная презентация, креативность, активность, самостоятельность, эвристическое обучение

Methods of formation of cognitive competencies in students based on innovative technologies

Imamova Umida

Doctor of Philosophy (PhD) of Pedagogical Sciences,

Associate professor

Termez State University

Annotation: Often, when introducing educational innovations in educational institutions, technical and organizational issues come to the fore, and the training of a technologist-teacher and a student-consumer of educational services is the focus of managers' attention. Meanwhile, the underdevelopment of these two main issues (the teacher's refusal to change and the unpreparedness of students for them) is the main obstacle to the widespread introduction of innovations into the educational process. Educational institutions are organizations that operate under conditions of uncertainty, which means that it is impossible to

estimate the probability of potential results in exact numbers. Such organizations also include the socio-cultural, political and scientific spheres. Any innovation has both technical and psychological consequences.

Keywords: problem presentation, creativity, activity, independence, heuristic learning

Pedagogika fanidan o'tkazilgan tadqiqotlardan ma'lumki, talabaning bilmini rivojlantirish, uning oldiga qo'yilgan muammolarni hal qilishni o'z ichiga oladigan mustaqil faoliyatga qo'shiladi. Aynan shu vazifa talabalar ishining izlanish xususiyatini nazarda tutadigan tadqiqot va evristik o'qitish usullari bilan amalga oshiriladi. Bunday faoliyatni amalga oshirish qobiliyati quyidagi sohalarga bo'lingan holda juda keng doirada ko'rib chiqiladi:

- ✓ muammoli-qidiruv taqdimoti;
- ✓ faol usullar;
- ✓ loyihalash usullari va boshqalar.
- ✓ muammoli-qidiruv metodlari.

Zamonaviy ta'lim sharoitida talabalarning tadqiqot faoliyati eng samarali usullardan biridir. Bu talabalarda ijodkorlik, faollik va mustaqillikni rivojlantirishga yordam beradi.

Tadqiqotchilik metodi muammoli - qidiruv usuli orqali amalga oshiriladi. Bu usul o'quv jarayonida yaratilgan pedagogik vaziyat qo'yilgan vazifalarni mantiqiy baholashni va eng to'g'ri qaror qabul qilinishi bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

O'qitishning muammoli va izlanuvchan tadqiqot usullari bilan talabalarning barcha faoliyati yangi bilimlarni olishga qaratiladi. Ushbu metoddan foydalanish uchun o'qituvchi talabalar oldiga amaliy vazifalar qo'yadi:

- muammoli vaziyatni yaratish;
- uni hal qilishning eng yaxshi variantlarini birgalikda muhokama qilishni tashkil etish;
- mavjud muammoni hal qilishning eng oqilona usulini tanlash;
- olingan ma'lumotlarni umumlashtirish;

- xulosalarni shakllantirish.

Kelajakda umumlashtirilishi kerak bo'lgan ishlarni kuzatish va taqqoslash, tahlil qilish va aniqlash bilan bevosita bog'liqdir. Induktiv xulosa talabalarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga imkon beradi, shuningdek, o'quv faoliyatining bilishga oid, ya'ni kognitiv yo'nalishini faollashtiradi. Muammoli taqdimot - bu tadqiqot faoliyatini amalga oshirish uchun keyingi qadamdir. Qisman qidiruv tizimi. Ushbu uslub talabalar tomonidan savollarni qabul qilishni o'z ichiga oladi, ularga javob izlash yoki qidiruv xarakteridagi vazifalarni bajarish muhimdir.

Izlanishli o'rganish darajalari - muayyan savol yoki topshiriq berishda o'qituvchi tomonidan muammoli vaziyatni yaratish undan chiqish yo'lini topishga turtki bo'lib xizmat qiladi.

O'qitishning muammoli-qidiruv usuli bilan ilmiy-tadqiqot faoliyatini olib borish talabalarga talim jarayonida faol pozitsiyada bo'lishga imkon beradi. Bu o'qituvchi talabalariga taqdim etadigan bilimlarni oddiy o'zlashtirishni emas, balki ularni mustaqil ravishda egallashni nazarda tutadi. Bunday bilimlarni egallash o'quv materiallarini o'zlashtirish uchun talabalarni fikrlash va mashq qilishga undash usullari sifatida tushuniladi. Bunday holda o'qituvchi ham tayyor bilimlarni taqdim etmaydi. Bu talabalarni amaliy va aqliy faoliyati davomida mustaqil ravishda ko'nikmalarga ega bo'lishga undaydi.

Ta'limning faol usullari bilim olish motivatsiyasiga asoslanganligi bilan ajralib turadi, ularsiz oldinga siljish mumkin emas. Bunday pedagogik metodlar jamiyatning talim tizimi oldiga yangi vazifalar qo'yishni boshlagani sababli vujudga keldi. Bugungi kunda yoshlarning bilish qobiliyatlari va qiziqishlarini, ijodiy fikrlashni, shuningdek, mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirishni ta'minlashi shart. Bunday vazifalarning paydo bo'lishi axborot oqimining jadal rivojlanishining natijasi bo'ldi. Agar ilgari ta'lim tizimida olingan bilimlar uzoq vaqt davomida odamlarga xizmat qilishi mumkin bo'lsa, endi ular doimiy ravishda yangilanishni talab qiladi.

Yuqoridagilarning barchasidan kelib chiqib, o'qitish metodikasini zamonaviylashtirish zarurati tug'iladi. Bundan tashqari, yangi usullarni yaratishda

ko'pchilik o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmalarining kamligini emas, balki, yuqorida aytib o'tilganidek, bunday faoliyat uchun juda zaif motivni ham hisobga olish kerak bo'ladi. Shuning uchun, o'qitish usullari o'zgarishlar tizimini rivojlantirish bilan bir qatorda, talabalarning motivatsiyasini o'rganish va ushbu tadqiqot natijalari asosida mustaqil ish uchun rag'batlantirish tizimini yaratish kerak, chunki faqat rag'batlantirish tizimini yaratib, mustaqil ish universitetda o'qishning ajralmas qismiga aylanishiga ishonch hosil qilishingiz mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Алимов А.А. *Узлуксиз таълим тизими ўқитувчиларининг инновацион фаолиятини шакллантириши усуллари // Халқ таълими.* -Тошкент, 2015. – №6, – Б. 74-78.
2. Балашов М.М. Проблемы готовности молодых учителей к инновационным процессам в образовании / М.М. Балашов, М.И. Лукянова//Проблемы адаптации учителя к профессиональной деятельности.-Ульяновск, 1998.-С5-14.
3. Дружинин В.Н. Когнитивные способности: структура, диагностика, развитие Текст. / В.Н. Дружинин. М.: ПЕР СЭ; СПб .: ИМАТОН, М, 2001. 224с.
4. Новикова Т.Г. Экспертиза инноваций в образовании. Подготовка экспертов гражданских институтов, [текст] / Т.Г.Новикова // Нар. образование.-2006.-№4.-С.104-109.
5. Erny Nicola, Kreativität und Methode. Ein Vergleich zwischen Charles S. Peirces Begriff der Abduktion und der Methodenkonzeption von Giambattista Vico. Zeitschrift für philosophische Forschung Bd. 53, H. 1 (Jan. - Mar., 1999), pp. 51-76.
6. Wiczerkowski W. & Prado, T. M. (1994). Hochbegabung und Hochbegabte. Überlegungen zur Identifikation, Beratung und Förderung. In

W. Wiczerkowski (Hrsg.), Hochbegabung und Hochbegabte. Arbeiten und Aufsätze 1991-1994. Hamburg: William-Stern- Gesellschaft.